

Zdoňovský pranýř

(aneb Vystavení hanbě)

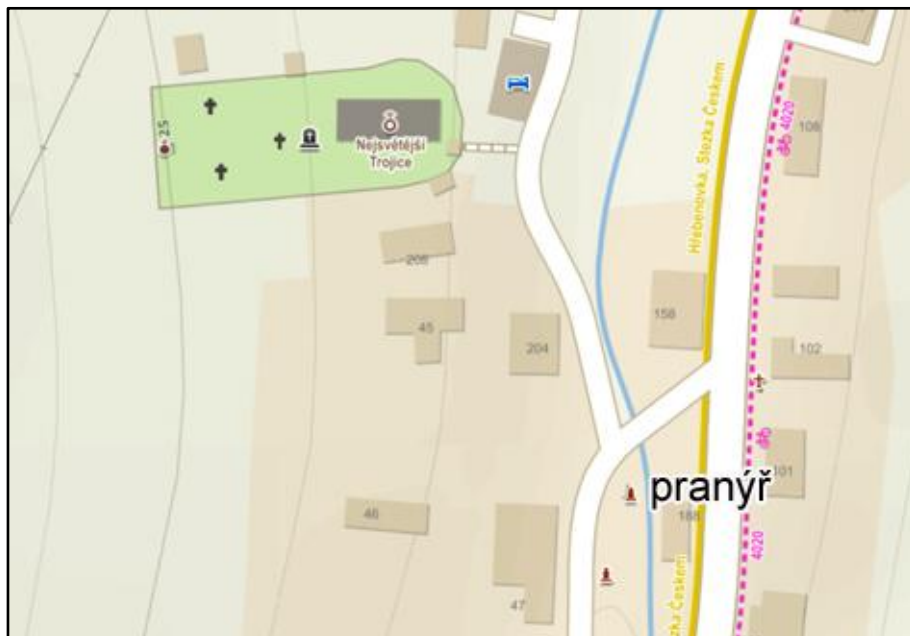
Dobu, kdy bylo v obci Zdoňov uplatňováno hrdelní právo, připomíná místní pranýř. Přestupky a zločiny byly trestány právě na tomto pranýři, který stojí dodnes na návsi uprostřed obce, pár desítek metrů pod místním Kostelem Nejsvětější Trojice. Podle závažnosti provinění, museli viníci odstát v okovech na pranýři hodiny, které jim uložil hrdelní soud. A to především v neděli, kdy kolem pranýře museli projít lidé do kostela a pranýřování jim měli být varováním. Pro samotného viníka to znamenalo krutou zkušenost. Lidé měli dovoleno pranýřovaným ukázat svůj nesouhlas s jejich činy, mohli je zesměšňovat, plivat na ně,

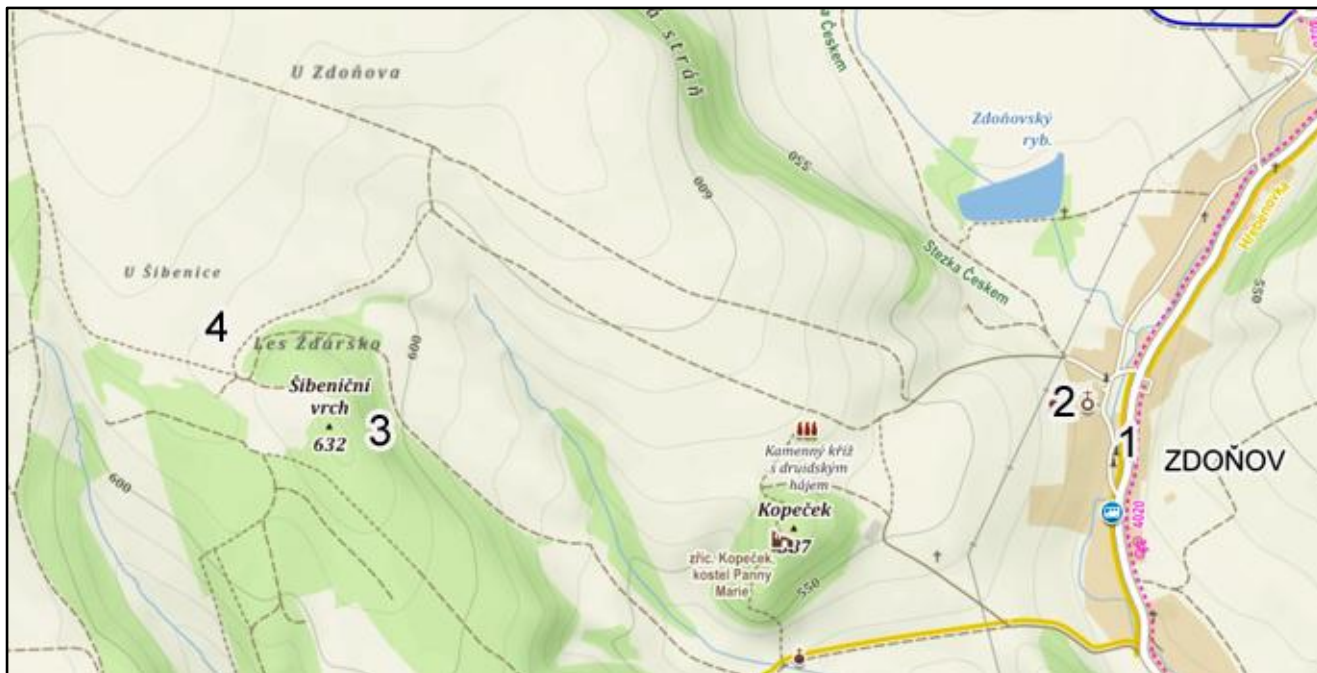
nebo je i bít. Podle pověstí byli za vraždu dítěte posledními pranýřovanými u zdoňovského pranýře Susanne Neumannin a její kuplíř.

Zdoňovský pranýř se svého času kdysi dávno z původního místa ztratil, až byly jeho části, zřejmě v 19. či 20. století, objeveny na louce kousek od Zdoňova poblíž mostku přes Metuji. Ve třicátých letech 20. století byl zrestaurován, osazen na podstavec a umístěn do středu obce kousek pod kostel, i když nemuselo jít přesně o jeho původní umístění.

Na podstavci pranýře je dodnes patrné několik nápisů. Na přední straně podstavce stojí: "Pranýř trestního soudu Zdoňov." Na levé straně pak: "Z časů minulých do 1765." Na pravé straně: "Poslední poprava 1668."

Kde stál pranýř původně, nebylo však zachováno, jisté je pouze to, že cestou ke kostelu. V blízkosti pranýře kdysi údajně bývalo i vězení (šatlava), které bylo později přestěhováno do Obecního domu. Pokud byl pranýřován odsouzenec k trestu smrti, ten byl po době pranýřování odveden na Šibeniční vrch, který se nacházel na západ od Kostela na Svatém Kopečku, a na Šibeničním vrchu byl pověšen a pochován na mučednickém poli.

- 1 - pranýř
- 2 - Kostel Nejsvětější Trojice ve Zdoňově
- 3 - Šibeniční vrch
- 4 - západní úbočí, dodnes zvané U Šibenice

o stránku výše a zde vlevo: pranýř
 vpravo: Kostel Nejsvětější Trojice
 vpravo: nápis na pranýři Z časů
 minulých do 1765

Vysvětlivky

- Pranýř (slovo pochází z německého Pranger) je označení pro nástroj, u kterého se vykonával trest. Většinou měl pranýř tvar sloupu, klády, někdy i klece či kozy, nebo dokonce vyvýšeného lešení. K těmto nástrojům pak byl uchycen, přivázán či v pouta uvržen trestaný člověk, a tím pádem byl předváděn široké veřejnosti. Účelem pranýřování bylo zostudit dotyčného člověka za jeho chování před ostatním obyvatelstvem, a současně šlo o preventivní krok, neboť před takovým neblahým chováním a špatnými skutky trestaného bylo nutné důrazně varovat. Samozřejmě, že kromě ostudy, hanby a ztráty společenské prestiže (pokud šlo o někoho s něčím takovým), tak trestaný trpěl i fyzicky, ať už šlo o počasí, o délku trestu či o formu pranýřování. Pranýř se tak stal symbolem ponížení a utrpení. První formy veřejného pranýřování se objevily už ve starověku, například uvržením do klády. V trestním právu jako trest za nekalý čin, se pranýř objevil poprvé v 11. století a rozšířil se v následujícím století po většině Evropy. Nejčastější evropskou formou pranýře byl dřevěný, později pak kamenný (ve Zdoňově díky skalám v okolí tedy z pískovcové skály), sloup umístěný povětšinou na náměstí (rynku, označení zachované ze sousedního nářečí kladského) nebo v blízkosti kostela či radnice. Prostě v místě, kudy procházelo co nejvíce místních obyvatel, kteří by pranýřovaného mohli spatřit. Ve středověku se tak k pranýři přivazovali především nepoctiví obchodníci a podvádějící řemeslníci, drobní zlodějíčkové, lehké ženštiny, ženy hádavé. K přivázání k pranýři docházelo provazem, řetězem či zaklesnutím zápěstí do pout, která byla k pranýři přikována. V západoevropských zemích se více, než sloup používala kláda s otvorem uprostřed pro hlavu, a po stranách s otvory pro ruce. Ze slovenské Levoče máme dochované případy, kdy byli trestaní pranýřováni v kovové kleci. Trestaní na pranýři byli ponejvíce vystaveni kolemjdoucím, kteří je mohli beztrestně hanobit nadávkami, pliváním, urážkami, posměchem. Pokud bylo součástí trestu i veřejné potrestání ranami, pak odsouzení obdrželi výprask rákoskou, proutěnou metlou či karabáčem. Jsou zaznamenány i případy, kdy byli nepoctivci a smilníci z vůle úřední na pranýři pomazáni medem a ponecháni bodavému hmyzu.
- Historický záznam: "Káče Hromové, děvečce nezvedené, byl u pranýře vyšoustán pardus, protože si uhonila pancharta. Když byla přivedena k mrskání, volala na jiné kurvy, proč je také nemrskají. Nebo téhož činu dopustila se i Maruška z Nožírovic." Zaznamenal Mikuláš Daczický z Heslowa, český měšťan z Kutné Hory. K dovysvětlení - (1) děvečka byla služka či posluhovačka v domácnosti či na statku; (2) slovo šoustat pochází z německého Schump, což znamená rozmach, či kývavý pohyb sem a tam; (3) pardus je slovo, jež bylo původně příjmením husitského hejtmana Jana Parduse, který utrpěl v bitvě v Bavorsku potupnou porážku, čili výprask, a jeho příjmení se od té doby stalo symbolem pro výprask, vyšoustat pardus tedy ve středověku znamenalo dostat výprask; (4) slovo panchart pochází ze složení dvou německých slov, banc + hart, tedy původně banc-hart, přičemž banc je lavice a hart je tvrdý, doslova tedy tvrdá lavice, čímž je myšleno, že k početí došlo mimo měkké manželské lůžko, tedy s nějakou služkou či lehčí ženštinou na tvrdém loži, lavici, stole - uhonit si pancharta tedy znamená, že si v textu zmíněná děvečka bokem bez svatby nechala udělat mimomanželské dítě; (5) mrskáním bylo ve středověku myšleno

doslova bičování bičem, či údery rákoskou, a slovo samozřejmě souvisí s pohybem, který po úderech vykonávala trestaná osoba, jež sebou v bolestech mrskala; (6) slovo kurva má původ opět v němčině, kde Hure/Huore je označení pro lehkou ženu, odtud vzešel původně středověký přejatý název hurva, u kterého Slované díky latinskému currere/kur (běhající pták/slepice) vyměnili už jen první písmenko na novodobé kurva.

- Kuplíř, byl a je člověk, který provádí kuplířství, tedy trestný čin, který spočívá v tom, že dotyčný kuplíř přiměje či svede jinou osobu k provozování prostituce, případně z prostituce oné osoby nějak profituje. Rakouský trestní zákon z roku 1852 popisoval kuplířství a kuplíře jako osobu, která k prostituci naváděla, poskytovala přístřeší, živila se tím či působila jako dohazovač nedovoleného srozumívání tohoto druhu. Jelikož výše zmíněné kuplířství bylo potrestáno pranýřováním, a nikoli vězením s odnětím svobody, které bylo uvedeno v rakouském trestním zákoníku, lze logicky vyvodit, že k události došlo před rokem 1852, než vešel v platnost rakouský trestní zákoník, který přitvrdil, a který z veřejného pranýřování přešel na tresty odnětí svobody v žaláři.

Milan Škoda (13. 06. 2023)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: zdoňovská informační tabulka + Wikipedie

fotografie: Milan Škoda